

Ks. dr hab. Dominik Zamiatała, prof. UKSW
ul. Poborzańska 27
03-368 Warszawa

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie	
WYDZIAŁ HISTORII I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
data wpływu	1.09.2020 zał.
sygnatura	M/2020

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Stanisława Augustynka pt.: *Prowincja Małopolska Towarzystwa Jezusowego w latach 1926-1939*, napisanej na Wydziale Nauk Historycznych i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Szczepaniaka, Kraków 2020, ss. 382.

W historii Kościoła katolickiego od XVI wieku aż do dzisiaj żadna wspólnota życia konsekrowanego nie odegrała tak znaczącej roli jak Towarzystwo Jezusowe. Jego zasługi w dziele ewangelizacji, misji *ad gentes*, zahamowaniu protestantyzmu i rekatolicyzacji niektórych krajów jest nie do przecenienia. Działalność jezuitów mocno także wpłynęła na dziejach polskiego katolicyzmu. Nie kto inny tylko oni poprzez działalność duszpasterską i edukacyjną przyczynili się w dużej mierze do jego wzmocnienia w wśród szlachty i magnaterii oraz innych stanów I Rzeczypospolitej. W okresie niewoli narodowej mimo stawianych im przez zaborów różnych trudności podejmowali działalność zgodnie ze swoim charyzmatem w odpowiedzi na potrzeby chwili, np. działalność apostolska wśród prześladowanych unitów w zaborze rosyjskim, czy jednanie ziemiaństwa z chłopstwem po rabacji galicyjskiej (1846 r.). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości nieskrępowani już antyjezuicką polityką zaborców rozwinęli na wielu różnych polach swoją działalność pastoralną, m. in.: misje, rekolekcje, edukacja, działalność wydawnicza, prasa, prowadzenie stowarzyszeń, świeckich kongregacji religijnych, praca misyjna poza granicami kraju, docierając do szerokich kręgów społecznych. W polskiej literaturze naukowej dotychczas ukazało się sporo przyczynkowych opracowań o jezuitach omawiających ich dzieje, jednak jest bardzo mało opracowań, publikacji omawiających ich życie i działalność w okresie II Rzeczypospolitej zwłaszcza Prowincji Małopolskiej utworzonej w 1926 roku, która dotychczas nie doczekała się osobnej monografii. Tę lukę w historiografii wypełnia rozprawa doktorska mgr. Stanisława Augustynka pt. *Prowincja Małopolska Towarzystwa Jezusowego w latach 1926-1939*. Przedmiotem jego badań jest pierwsze piętnaście lat istnienia tej prowincji w Polsce do czasów wybuchu II wojny światowej.

Problemy badawcze podjęte przez Autora obejmują struktury administracyjno-prawne zakonu, proces powstania prowincji małopolskiej. Następnie jej strukturę wewnętrzną, funkcjonowanie, sposób zarządzania, sprawy personalne zakonników, formację zakonną, kwestie ekonomiczno-gospodarcze prowincji, aktywność duszpasterską, apostołat, prowadzone działa. Te zamierzenia naukowe zostały przez Autora zrealizowane. Powstała w miarę wyczerpująca praca monograficzna, w której został zaprezentowany dość obszerny materiał faktograficzny, w większości mało znany. W tej recenzowanej dysertacji możemy poznać działalność tej prowincji jezuickiej tak w przestrzeni religijnej jak i społecznej. Wielość podjętych problemów badawczych poruszonych w pracy uprawnia do stwierdzenia, że jest ona pierwszą tak obszerną monografią ukazującą dzieje prowincji małopolskiej w okresie międzywojennym. Cezury przyjęte w pracy nie budzą zastrzeżeń, gdyż obejmują rok

utworzenia tej prowincji oraz początek drugiej wojny światowej. Należy podkreślić przydatność tej rozprawy dla historii Kościoła i historii życia konsekrowanego w Polsce.

Bibliografia i metoda pracy

W swojej dysertacji doktorskiej mgr Stanisław Augustynek wykorzystał materiały źródłowe, zgromadzone w archiwach kościelnych i państwowych. W pierwszej kolejności wykorzystał Archiwum Prowincji Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, Archiwum Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego w Warszawie, Archiwum Archidiecezjalne obrządku łacińskiego w Przemyślu, Archiwum Diecezjalne w Tarnowie, następnie dokumenty zgromadzone w Archiwum Narodowym w Krakowie. Pewnym niedosytem jest brak wykorzystania źródeł z Archiwum Kurii Generalnej Jezuitów Rzymie, Archiwum Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego we Lwowie, Centralnego Państwowego Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie czy Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Znajdują się tam ważne i ciekawe materiały dotyczące zakonów. Materiał archiwalny poszerzył o źródła drukowane. Wykorzystane w pracy opracowania wyszczególnił na 6 stronach.

Cennym uzupełnieniem pracy są umieszczone w aneksie tabele dotyczące kwestii personalnych prowincji: ojców, scholastyków, nowicjuszy, braci zakonnych, przełożonych lokalnych, jezuitów pracujących w wydawnictwie, a także dotyczące przeprowadzonych misji ludowych i rekolekcji parafialnych oraz porządku dnia w nowicjacie jezuickim. Zostały oparte, co warto podkreślić, na szerokiej bazie źródłowej. Są dobrze opracowane i pomocne w analizie treści zawartej w pracy. Przybliżają nam osoby oraz miejsca pracy duszpasterskiej zakonników.

Styl pisarski jest jasny, łączy logicznie występujące po sobie fakty w całości. Budzi zastrzeżenia strona redakcyjna tekstu dysertacji. Zawiera wiele błędów reakcyjnych i niedoróbek. Występują pominięcia znaków przystankowych oraz potknięcia stylistyczne i gramatyczne. Przypisy są zrobione prawidłowo.

Układ i konstrukcja pracy

Struktura pracy jest właściwa. Składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu skrótów, tabel oraz aneksu. Wstęp jest dobrze i merytorycznie skonstruowany. Autor prawidłowo określił cel pracy, omówił stan badań, dokonał prezentacji bazy źródłowej oraz przedstawił założenia metodologiczne, konstrukcję dzieła i jego treść. Dobrze jest zaprezentowane zakończenie. Autor zawarł w nim ciekawe wnioski i spostrzeżenia.

W pierwszym rozdziale pt. „Ustrój Towarzystwa Jezusowego”, Autor starannie omówił kwestie ustrojowe zakonu jezuitów, jego konstytucje i reguły jakimi się kieruje. Uwypuklił to co jest charakterystyczne dla niego oraz elementy organizacji wewnętrznej, które wyróżnią go od innych zakonów i zasadniczo nie zmieniły się do naszych czasów. Przybliżył tutaj podstawy prawne odnoszące się do kwestii administrowania zakonem i jego władz. Zawarł w nim opis wszystkich ważnych urzędów w zakonie i osób, które je piastowały. Rzetelnie ukazał sposób zarządzania zakonem przez przełożonego generalnego i zarząd generalny. Uwypuklił rolę Kongregacji Generalnej. Szczegółowo, dokładnie ukazał jej cel i zadania jakie pełniła w dziejach zakonu oraz polskich uczestników w jej obradach. Dobrze zanalizował zakres władzy jaką posiadał generał Towarzystwa Jezusowego. Model jezuickiego zarządzania zakonem, co warto podkreślić ukazał na przykładzie o. Włodzimierza Ledóchowskiego, który w tym czasokresie ujętym w tytule pracy pełnił funkcję przełożonego generalnego. W tym rozdziale Autor ukazał również współpracowników przełożonego

generalnego i ich obowiązki. Ograniczył się zasadniczo tutaj do wyliczenia urzędów i osób je piastujących, szkoda, że nie ukazał ich wpływu na prowincję małopolską. Dobrze zaś przedstawił podział administracyjny Towarzystwa Jezusowego na całym świecie oraz jego strukturę (podział na asystencje i prowincje). Przy objaśnieniu zagadnienia asystencji zbyt mało poświęcił moim zdaniem miejsca na omówienie asystencji słowiańskiej, w skład której wchodziły polskie prowincje jezuitów. W porównując z innymi prowincjami należącymi do tej asystencji dałoby to lepszy obraz tej polskiej prowincji. Autor w sposób rzetelny choć zbyt syntetyczny ukazał urząd prowincjała oraz przełożonych lokalnych, a także ich przymioty jakie powinny charakteryzować rektora zarządzającego kolegium.

Brakuje mi w tym rozdziale omówienia relacji generała W. Ledóchowskiego oraz asystenta słowiańskiego z prowincją małopolską. Nic się z tej pracy nie dowiemy o wizytacjach generała o. Włodzimierza Ledóchowskiego w Polsce, czy były? czy odwiedzał ją przy innych okazjach?

Rozdział drugi został poświęcony przedstawieniu dziejów jezuitów na ziemiach polskich od wskrzeszenia zakonu w 1820 r. aż do podziału prowincji polskiej na dwie jednostki administracyjne. Autor ukazał kontekst historyczny podziału polskiej prowincji na dwie jednostki i utworzenia prowincji małopolskiej. W tym rozdziale dobrze zanalizował działalność jezuitów w prowincji galicyjskiej, jej kasatę w 1848 r przez cesarza i jej restytucję cztery lata później. Ukazał ich patriotyczną, propolską działalność wśród wiernych. Wykazując się dużym znawstwem, rzetelnie naświetlił rozwój zakonu w zaborze austriackim, problemy z jakimi musieli się zmagać. Mamy tu ciekawy i szczegółowy opis rozwoju zakonu - zasięgu terytorialnego i tworzenia kolejnych placówek, ich stanu materialnego oraz epizod tyniecki. Dość szczegółowo przedstawił rozwój liczebny jezuitów tej prowincji zakonnej, duszpasterzy, oraz trudności z jakimi musieli się zmierzyć. Jest to cenne dla innych badań w zakresie historii Kościoła w Polsce. Wnikliwie opisał zmiany jakie się dokonywały wraz ze zwiększaniem się liczby zakonników i domów w charakterze i rodzajach pracy apostolskiej, rozwoju duszpasterstwa parafialnego, głoszeniu misji rekolekcji parafialnych, opiece religijnej nad powstającymi stowarzyszeniami kościelnymi, podjęcie działalności wydawniczej. Wspomniał -co jest ważne - o ich roli w reformie zakonu bazylianów. Omówił również dokładnie podjęcie przez jezuitów galicyjskich działalności duszpasterskiej i wydawniczej wśród Polaków w Stanach Zjednoczonych oraz wśród rodaków w Niemczech, Danii, Szwecji, Grecji i na Węgrzech, a także początki misji polskich jezuitów w Afryce. Dobrze i z pewnym polotem badawczym przedstawił krótkie, kilkuletnie dzieje utworzonej w 1918 r. prowincji polskiej. Została tu zaprezentowana rzetelna analiza dynamiki rozwoju struktur prowincji, jej placówek (kolegiów, domów-rezydencji), zasięgu terytorialnego oraz placówek misyjnych. Również rozwój liczebny polskiej prowincji – stan personalny został dobrze, kompetentnie przedstawiony. Wartościowe są tutaj także krótkie biografie polskich prowincjałów o. Henryka Haducha i o. Stanisława Sopucha. Starannie została opisana w tym rozdziale działalność duszpasterska jezuitów w pierwszych latach po odzyskaniu przez Polkę niepodległości tak w kraju jak i poza jego granicami. Są to ważne dla badaczy przeszłości kwestie. W dalszej części tego rozdziału jego wywód skoncentrował się na analizie przyczyn podziału prowincji na dwa organizmy administracyjne i sposobie jego przeprowadzenia, wyodrębniania się, podziału poszczególnych dzieł oraz omówił kompetentnie problemy jakie z tego powodu wynikały i sposoby ich rozwiązywania. Tym zagadnieniom, co wydaje się za uzasadnione, poświęciła sporo miejsca. Ukazał co wydaje się istotne i cenne, szereg problemów jakie się pojawiły w wyniku podziału. W tym rozdziale Autor wyartykułował szereg ciekawych konkluzji i spostrzeżeń. Szkoda, że Autor ograniczył się zasadniczo do opisu czysto faktograficznego i nie podjął się przedstawienia swoich wniosków.

W trzecim rozdziale Autor rzetelnie przedstawił struktury organizacyjnej prowincji małopolskiej, sieci placówek oraz prowincjałów i ich rządy w prowincji, liczbę jezuitów i ich rozmieszczenie w poszczególnych domach zakonnych. Omówił również wnikliwie kwestie

ekonomiczno-gospodarcze tej nowej prowincji. Sporo miejsca – co wydaje się zrozumiałe – poświęcił krakowskiemu kolegium, w którym mieściło się wiele instytucji prowincji. Zwrócił uwagę na niechęć jezuitów do przyjmowania parafii w diecezjach na prośbę biskupów z powodu małej liczby zakonników oraz prawa wewnętrznego zakonu. Ukazał zabiegi poszczególnych biskupów ordynariuszy w kwestii sprowadzenia jezuitów do diecezji w celu prowadzenia działalności duszpasterskiej. Solidnie i rzeczowo przedstawił prace jezuitów z tej prowincji w Rumunii i USA. W kolejnej części tego rozdziału Autor skupił się na ukazaniu sylwetek prowincjałów tej prowincji jezuickiej oraz dokonał analizy ich obowiązków, zadań i działalności. Mało zaś miejsca poświęcił analizie relacji prowincjałów z biskupami, co było ważne. One bowiem w zasadniczej mierze decydowały o postrzeganiu jezuitów wśród episkopatu i w poszczególnych diecezjach. Jedynie ten problem zasygnalizował. Również zbyt marginalnie zostały tutaj ukazane relacje prowincjałów z generałem, z zarządem generalnym oraz z przełożonymi prowincjalnymi innych prowincji. W dalszej części rozdziału przedstawił sprawy związane z Kongregacjami Prowincji oraz zagadnienia jakie były na nich poruszane. Kwestia ta została rzetelnie opisana w pracy. Również dobrze zostały omówione inne urzędy w kurii prowincjalnej i osoby je piastujące. Merytorycznie zanalizował zadania i prace prokuratora prowincji zarówno w sferze formalno-prawnej jak i praktycznej. Kwestie poświęcone konsultom i konsultorom prowincji zostały potraktowane zbyt skrótowo, szkoda, bo to jest ciekawe zagadnienie. Stan liczbowy jezuitów w tej prowincji i jego wzrost został opracowany starannie. Autor ukazał wzrost liczby zakonników zarówno księży, braci czy nowicjuszy i scholastyków - członków prowincji oraz ich rozmieszczenie w poszczególnych domach. Rzetelnie omówił również udział personalny jezuitów tej prowincji w pracy duszpasterskiej poza granicami kraju - na misjach i wśród Polonii. Dla historyków badających działalność misyjną zakonów te ustalenia mogą być pomocne w badaniach. Autor co jest cenne w tego typu pracach, a często jest przemilczane przez historyków życia konsekrowanego, poddał analizie kwestię odejść z zakonu, ich przyczyn i co jest bardzo ciekawe dalszych losów niektórych byłych jezuitów. Jeśli chodzi o zagadnienie dotyczące sytuacji finansowej prowincji, nie budzi zastrzeżeń. Zostało ono bardzo dobrze opracowane, zarówno z perspektywy całej prowincji (Fundusz Prowincjalny) jak i poszczególnych domów zakonnych. Autor ukazał ciekawy system finansowy jaki funkcjonował u jezuitów oraz problemy jakie się pojawiały w tej kwestii w prowincji. Jest to cenne, gdyż w niewielu tego typu pracach ten temat tak dokładnie jest omawiany. Dobrze ukazał wpływ wielkiego kryzysu gospodarczego na stan finansowy prowincji oraz - co jest mało znane - udział pomocy finansowej prowincji małopolskiej państwu na dzieło odbudowy Polski. Kwestie jurydyczne kwestie zostały przez Autora zastają dobrze ujęte, opracowane w tym rozdziale.

W rozdziale czwartym poddał wnikliwej analizie faktograficznej formację początkową i specjalistyczną jezuitów. Dla lepszego zrozumienia przedstawił zwięźle warunki jakie musi spełnić kandydat, aby mógł być przyjęty do nowicjatu. Pewną wartością jest w tej pracy również ukazanie danych statystycznych osób, które wstąpiły do nowicjatu jezuickiego, z jakich środowisk społecznych się wywodziły i jakie czynniki wpłynęły o wyborze tego zakonu. Ta kwestia przez Autora została dobrze ujęta, opracowana. Ten podrozdział może być dobrym przyczynkiem do badań nad problematyką powołań zakonnych i kapłańskich w Polsce na przestrzeni XX wieku. Szkoda, że Autor nie pokusił się tutaj na pewne porównanie jak to wyglądało na tle innych zakonów w Polsce. Autor pisze, że prawo jezuickie dopuszczało w czasie formacji nowicjackiej zmianę przez nowicjusza statusu z nowicjusza scholastyka na nowicjusza brata, Pytanie - czy w tej prowincji były takie przypadki? Ile ich było? Jak się potoczyły dalsze losy tych osób? W dużym skrócie został omówiony program formacji nowicjackiej. Autor w tej części rozdziału ukazał ważną z punktu widzenia formacji zakonnej rolę i przymioty mistrza nowicjatu oraz zaprezentował jezuitów, którzy tę funkcję pełnili w okresie międzywojennym. Te kwestie zostały opracowane rzetelnie. Wykazał się sporą wiedzą i umiejętnością syntezy w tych zagadnieniach. Przy omawianiu formacji

wyjaśnił mało znane szerszemu ogółowi zagadnienie tzw. humaniora, mające na celu uzupełnienie wykształcenia średniego przez niektórych scholastyków w Pińsku i w Starej Wsi. Dobrze ukazał problemy jakie się pojawiały w Pińsku. Inne etapy formacji zostały także dobrze zaprezentowane. Szczegółowe przeanalizowanie zagadnienia jezuickiej formacji zakonnej jest ważne dla zasadniczego tematu pracy, gdyż ono wywierało zasadniczy wpływ na ich dalsze ich życie zakonne i działalność duszpasterską. Zagadnienie studiów filozoficznych również zostało przez Autora rzetelnie przedstawione i zanalizowane zwłaszcza poziom nauczania liczbę studiujących filozofię. Autor nie pominął omówienia kadry wykładowców. Dokonał ich dobrej charakterystyki, zwłaszcza najbardziej znanych naukowców. Ciekawie przedstawił problematykę tzw. „magisterki” - praktykę jaką każdy scholastyk odbywał po studiach filozoficznych. Na kolejnych stronach rzetelnie opisał funkcjonowanie jezuickiego Wydziału Teologicznego „Bobolanium” w Lublinie, które władze państwowe zaliczyły do szkół wyższych. Podał dane statystyczne dotyczące studiujących teologię. Omówił dobrze *ratio studiorum*. Wykazał, że oprócz wymaganych przedmiotów w ramach studiów teologicznych dla wszystkich seminariów, wykładano również inne dodatkowe przedmioty. Dobrze scharakteryzował jego rektorów, kadre profesorską, wykładowców, podając ich krótkie noty biograficzne. Jednak zagadnienie poziomu studiów, jakości kształcenie zostało słabo uwydatnione w pracy. Autor zasygnalizował w nim też interesującą kwestię podziału tych studiów na kurs wyższy i niższy dla słabszych studentów. Szczegółowo przedstawił również zagadnienie studiów specjalistycznych jezuitów, poprzez które nabywali oni nowe umiejętności potrzebne później w pracy apostolskiej. Było to szerokie spektrum: od nauk humanistycznych po nauki ścisłe. W ostatniej części rozdziału sporo uwagi poświęcił ostatniemu etapowi formacji, czyli tzw. „probacji” podsumowującej dotychczasowe życie zakonne jezuitów, do której nie wszyscy byli dopuszczani przez przełożonych po skończeniu obowiązkowych studiach teologicznych. Wyniki jej zakończenia decydowały o tym czy dany probanista zostanie profesem czy „koadiutorem duchowym”. Omówił również ilu jezuitów złożyło ostatnie śluby. Mała uwaga, na stronie 139 jest zdanie niekończone: *W roku szkolnym 1926/1927...*

W piątym rozdziale zajął się omówieniem działalności duszpasterskiej jezuitów realizowanej w poszczególnych placówkach prowincji, misjach zagranicznych, dziełach prowadzonych. Jest rozdział dobrze opracowany, ukazał w nim szerokie spektrum działalności duszpasterskiej jezuitów z tej prowincji obejmujące działalność na wielu polach apostołatu w kraju, działalność duszpasterską wśród Polonii oraz działalność w ramach *misji ad gentes*. Tutaj jest pewna wątpliwość Autor do nich zaliczył pracę w Stanach Zjednoczonych, Rumunii i Danii. W tych krajach nie prowadziło się w XX wieku działalności misyjnej jedynie pomoc duszpasterską w tamtejszych diecezjach. Wnikliwie, ze szczegółami ukazał pracę duszpasterską jezuitów przy kościołach jezuickich zgodnie z kalendarzem liturgicznym zakonu, a w parafiach z kalendarzem liturgicznym danej diecezji. Co jest cenne zwrócił szczególną uwagę w tym opisie na obchody świąt i uroczystości typowych dla jezuitów. Ukazał jakie zasady, przepisy i porządki były przestrzegane w kościołach jezuickich, jakie podejmowano akcje duszpasterskie. Autor wykazał że, w parafiach praca duszpasterska jezuitów zasadniczo nie odbiegała od typowej pracy w parafii (udzielanie sakramentów, głoszenie kazań, głoszenie rekolekcji, misji parafialnych). Przy niektórych kościołach parafialnych opis jest bardzo szczegółowy łącznie z porządkiem godzinnym Mszy św. i nabożeństw. Jest to wartościowe, bo daje możliwość porównania z obecnymi czasami. Autor wymienia również jakie stowarzyszenia, bractwa działały przy kościołach rektoralnych i parafialnych jezuitów. Szkoda, że ograniczył się tylko do ich wyliczenia a nie podjął się szerszego opisu ich działalności i pracy wśród nich jezuitów. Autor nic nie wspominał o wizytacjach biskupów w parafiach prowadzonych przez zakon. Dlatego? Czyżby ich nie było?

Autor w tym rozdziale przedstawił również inne posługi jezuitów (praca w parafiach diecezjalnych, kapelani wojskowi, kapelani szpitalni, siostr zakonnych, spowiednicy w

seminariach duchownych. Ograniczył się jednak tylko do ich wymienienia. Szkoda że nie podjął się szerszego opisanie na czym one polegały. Dla przykładu o. Józef Andrasz był spowiednikiem siostry Faustyny.

Zbyt ogólnikowo i słabo została ukazana w pracy działalność misyjna jezuitów w Afryce zwłaszcza misje w Rodezji. Nic nie dowiemy się jak prowadzono tam działalność apostolską, jakie były trudności, sukcesy. Podobnie rzecz się ma z opisem działalności w Rumunii, na czym polegała tam praca jezuitów, stosunek ludności miejscowej i władz do jezuitów, itp. Podobnie Autor po macoszemu, zbyt ogólnikowo, pobieżnie potraktował działalność jezuitów wśród Polonii w Stanach Zjednoczonych i krajach północnej Europy. To jest trochę niezrozumiałe, gdyż jest już sporo publikacji na ten temat. Są to mało pogłębione zagadnienia w pracy. To jest bardziej sygnalizowanie zagadnień niż ich wnikliwe opracowanie. I znów rodzi się pytanie czy praca wśród Polonii jest działalnością misyjną?

Dobrze za to zostało opracowane zagadnienie prowadzonych przez jezuitów domów rekolekcyjnych, w których przeprowadzano rekolekcje dla różnych grup wiekowych, środowisk, wiernych i księży w oparciu o ćwiczenia duchowe św. Ignacego oraz rekolekcji parafialnych i misji ludowych w parafiach. Ta część nie budzi zastrzeżeń jest ciekawa i rzetelnie opracowana. Mamy tu interesujące szczegółowe dane świadczące o popularności wśród duchowieństwa i wiernych rekolekcji ignacjańskich. Jest pewien jednak niedosyt jeśli chodzi o opis rekolekcji prowadzonych przez jezuitów dla konkretnych grup wiernych. Szkoda, że Autor poza wymienieniem do jakich środowisk i grup religijnych jezuita prowadzili rekolekcje nie podjął szerszego opisu ich tematyki, liczby uczestników. Dobrze i ciekawie zostało opracowane w tym rozdziale zagadnienie misji parafialnych prowadzonych przez jezuitów. Również rzetelnie Autor ukazał apostolstwo słowa drukowanego realizowanego przez prowincje małopolską, czasopism, które wydawali, a była to pokaźna liczba. Otrzymujemy tu wiele ciekawych informacji na temat działalności wydawniczej tej prowincji jezuickiej. Dobrze też ukazał wpływ wielkiego kryzysu gospodarczego na działalność wydawniczą. Pytanie, dlaczego planowano usunąć personel żeński z wydawnictwa jezuickiego w Krakowie? Autor ten problem zasygnalizował, ale nie wyjaśnił.

W kolejnej części tego rozdziału Autor sumiennie, szeroko, z wieloma szczegółowymi wątkami ukazał działalność Zakładu Naukowo-Wychowawczego w Chyrowie i Niższego Seminarium Duchownego w Nowym Sączu, program nauczania, uczniów, kadre nauczającą.

Ostatni rozdział został poświęcony analizie pracy jezuitów w różnych stowarzyszeniach i kongregacjach katolików świeckich. Pisząc ten rozdział skoncentrował się na omówieniu tylko kilku najważniejszych stowarzyszeń i kongregacji kierowanych przez jezuitów. Ujął je dość syntetycznie ograniczając się jedynie do wymienienia głównych ich rodzajów, krótko i zwięźle ich zadań i posłannictwa oraz jezuitów, którzy nimi kierowali w poszczególnych miejscowościach (co jest cenne dla dalszych badań nad Sodalitami Mariańskimi). W pierwszej kolejności o jest zrozumiałe zajął się omówieniem Sodalitacji Mariańskich, ich początkiem, rodzajami sodalicy oraz jezuitów nimi kierujących. Rzeczowo omówił kwestie dotyczące liczebności poszczególnych sodalicy, kto nimi kierował, jakie grupy społeczne, czy wiekowe je tworzyły. Jego ustalenia poszerzają badania nad stowarzyszeniami religijnymi w Polsce, w Kościele, w okresie międzywojennym. Autor poruszył ciekawy, mało znany wątek przynależności członków organizacji politycznych np. Młodzieży Wszepolskiej w Sodalitacjach Mariańskich. Szkoda, że to zagadnienie zasygnalizował a nie rozwinął jaki wpływ miały organizacje polityczne na to stowarzyszenie religijne. Odczuwa się jednak brak pogłębionej analizy badanego zagadnienia, jakie były problemy, sukcesy ich pracy w sodalicyjach?

Interesującym z punktu widzenia treści i ustaleń jest podrozdział poświęcony Związkowi Młodzieży Rękodzielniczej. Autor rzetelnie, ukazał rolę o. Mieczysława Kaznowskiego, jego działania jako pomysłodawcy i kierownika oraz cele, zadania i środki do realizacji pracy tego związku. Jest to dobrze opracowany i ciekawy podrozdział. Autor

przeprowadził w nim ciekawą analizę wątków dotyczących życia i środowiska tego środowiska. Pytanie do Autora, czy na każdym posiedzeniu Zarządu Głównego zatwierdzano statuty regulaminy?

Kolejną ważną sprawą, którą podjął Autor to analiza działalności Apostolstwa Modlitwy w Polsce kierowanej przez jezuitów. Przedstawił, jego cele, liczbę, rozmieszczenie, jego rozwój, kto z jezuitów był zaangażowany w ten apostołat. Opisał blaski i cienie działalności tej organizacji w poszczególnych diecezjach. Wartościowe jest w tej pracy również podjęcie kwestii zaangażowania jezuitów w duszpasterstwo innych stowarzyszeń religijnych. W sposób ciekawy, kompetentny dokonał opisu ich działalności.

Zaprezentowany przez mgr Stanisława Augustynka układ pracy nie budzi większych zastrzeżeń. Wydaje się być logiczny i merytorycznie uzasadniony. Jednak wglębiając się poruszaną w nim tematykę, odczuwa się brak omówienia kilku moim zdaniem ważnych kwestii. Brakuje mi w tej pracy omówienia zagadnienia relacji jezuitów z biskupami, z innymi zakonami, z duchowieństwem diecezjalnym. Ciekawe byłoby też ukazanie opinii o jezuitach w ówczesnej prasie polskiej, nie tylko katolickiej, ale różnych proveniencji i światopoglądów, środowisk społecznych czy politycznych.

Analiza treści i wnioski końcowe

Podsumowując. Praca ma charakter nowatorski. Dysertację mgr. Stanisława Augustynka oceniam jako udany wysiłek ukazania dziejów prowincji małopolskiej jezuitów w okresie międzywojennym w Polsce, w której został zaprezentowany dość obszerny materiał faktograficzny, w większości mało znany. Dokumentacja, jak zostało to wcześniej wspomniane, jest wystarczająca, język czytelny, narracja płynna. Biorąc to wszystko pod uwagę uważam, że recenzowana praca odpowiada wymogom ustawowym, stawianym rozprawom doktorskim, w związku z tym wnoszę o dopuszczenie magistra Stanisława Augustynka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dominik Zamiatata

Ks. dr hab. Dominik Zamiatata, prof. UKSW

Warszawa, dnia 31 lipca 2020 roku.